

obilazio je spomenike, građevine, zadužbine i mjesta uz koja se vezuju narodna vjerovanja, priče o neobičnim pojavama i ljudskim sudbinama.

Poštovatelj činjenica, Vlajko Palavestra je prikazao osobitosti i dodire oblikâ narodnoga pamćenja dramatične historijske prošlosti Bosne i Hercegovine. Njegovo je djelo jedinstvena, složena i živa slika istovremenog usmenoga književnog trajanja trijade kulturnih modela, po prirodi fleksibilnih i otvorenih, položenih na nezaobilazan oslonac, zajedničku tradiciju.

Hatidža DIZDAREVIĆ

Edmund Schneeweis, Vjerovanja i običaji Srba i Hrvata, stručna redakcija i predgovor Ivan Lozica, prev. s njemačkog Dubravka Hrastovec, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb 2005., 272 str.

U svojim je predavanjima etnolog Milovan Gavazzi često citirao Schneeweisa, no nije potaknuo prevođenje njegova kapitalnog rada. Poliglota Gavazziju strana je literatura bila dostupna, a od studenata se očekivalo poznavanje jezika.

Šira kulturna javnost bila je dakako prikraćena, no hrvatska etnologija sve do sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća nije težila iskoraku iz svojeg stručnog okvira. Knjiga o običajima Srba i Hrvata,

glavno je djelo Edmunda Schneeweisa, svestranog intelektualca, čiji se životni put danas čini neobičnim: njemačkog porijekla, rođen i odrastao u Moravskoj, studirao u Pragu, ključni filološki i etnološki interes usmjerio na Južne Slavene, predavao u Beogradu, Pragu, Rostocku i Berlinu, gdje je i umro.

Putovao je i istraživao u Poljskoj, Ukrajini, Srbiji, Bugarskoj, Bosni, Hrvatskoj. Empirijskim radom stekao je sigurnost u komparativnoj metodi koju je primjenjivao čitavog života, pa tako i u prvom (1935.) i drugom (1961.) izdanju djela koje je pred nama. U tom vremenskom rasponu autor je ispravio površnosti i neke nedostatke na koje ga je upozorio mlađi etnolog Milovan Gavazzi davne 1935. U osnovnu ideju knjige nije dirao.

Premda nikad nije predavao na Bečkom sveučilištu, Schneeweisov rad korespondira s paleoslavenskim istraživanjima bečkih slavista Miklošića, Jagića i Rešetara. (Tu crtu istraživanja neće zapustiti ni suvremeni istraživači Hamm, Katičić i Belaj).

Originalni naslov Sneeweisove knjige glasi: *Serbokroatische Volkskunde. Volksglaube und Volksbrauch*. Stručni redaktor teksta Ivan Lozica objašnjava u predgovoru zašto je sugerirao odstupanje od autorova naslova. Kontekst naziva *srpskohrvatski* i izvedenicu – konstrukt *Srbohrvati*, naslonjenog na revolucionarne ideje 19. stoljeća, današnjem bi čitatelju valjalo naširoko objašnjavati. No ipak valja upamtiti činjenicu da predstavljajući Južne Slavene, Schneewis ne misli na Slovence Makedonce i Bugare, čiji jezični izričaj jest srodan ali ne i sasvim blizak "Srbohrvatima".

Volksglaube (koji redaktor sasvim opravdano skraćuje na *vjerovanja*) čine manji dio teksta knjige, ali su implicite u opisima običaja. Mnoštvo podataka možda i nije stavljeno u čvrst vremenski okvir, ali prikupljene fotografije ne mogu biti jako stare i dodatno ovjeravaju opis. Autor ponavlja kako su poganski običaji našli utočište u kršćanstvu te kako je pravoslavna vjera bila tolerantnija prema tim prežicima. Podsjetit ću da su europski etnolozi na prijelazu stoljeća crpili inspiraciju u zamišljenom i neodređenom povijesnom vremenu i tu Schneeweis nije bio iznimka.

Iz Lozičina predgovora (koji bi valjalo objaviti i kao poseban esej) ću izdvojiti misao o Schneeweisu u naše dane: "Iz našeg rakursa važniji je autorov put od ostvarena cilja, jer nas manje zanima podrijetlo i konstruirano izvorno značenje, a više nas zanimaju promjene i utjecaji, zanima nas folklor i način života ljudi na raznim prostorima u raznim vremenima. Izvorno je značenje pojava uvijek apstrakcija, a u ovom slučaju to je zapravo projekcija jugoslavenskoga političkog mita o tobože jedinstvenu srpskohrvatskom narodu/naciji u nekoj

neodređenoj drevnoj prošlosti, prije shizme i prodora Turaka." (str. 21). Usustavljanje običaja i preglednost konkretnih podataka je ono što i danas upućuje etnologue na Schneeweisovu knjigu. (Glavne faze ljudskog vijeka, u ritmu godine, svakidašnji običaji). Izdanje je opremljeno bibliografijom i kazalom pojmova, no ipak je danas nećemo smatrati etnološkim udžbenikom, ali mitovima senzibilizirana javnost, prihvatit će ovu zanimljivu knjigu, svojevrsan itinerer kroz običaje puka srpskoga i hrvatskoga.

Nives RITTIG-BELJAK

Knjiga studija *Tekst, tijelo, trauma* četvrta je knjiga Andree Zlatar iz područja povijesti i teorije književnosti u kojoj se njezina klasično-filološka, komparativistička i teorijska verziranost udružuju ne bi li se propitao kanon hrvatske literature uvažavajući recentno stanje znanosti o književnosti. Autorica obazrivo konstatira da su recentni opusi najistaknutijih (u svjetskom kontekstu afirmiranih) književnica marginalizirani ne samo zbog maskuline regulacije književnog tržišta i književnog panteona nego i zbog nepostojanja svijesti o zajedničkom identitetu jedne prakse i jedne tradicije pisanja koja se, s obostranom nelagodom, naziva *ženska književnost*. Premda ne uvodi razliku između ženskih, femininih i feminističkih tekstova, kakvu na primjer predlažu Toril Moi i Elizabeth Grosz, autorica se slaže da je tekstualna produkcija obilježena spolnošću i na autorskoj i na čitateljskoj strani te kulturalnim predodžbama u kojima obje podjednako participiraju. Obazrivost, promišljenost prosudbi i upućenost na europski kontekst supostavljeni su njezinu nadahnutom i predanom angažmanu oko analitičkog osvjetljavanja poetičkih uporišta drugog vala *ženskog pisma*: od 1990-tih do danas. Zlatar polazi od pitanja tko, gdje i kako markira granice književnog i neknjiževnog diskursa, a odgovore traži u transdisciplinarnom okviru – od kulturne antropologije, filozofije, povijesti ideja do teorija tijela, traume i subjekta. Upravo je međutjecaj ovih posljednjih analitičkih kategorija pomaknuo težište postojanog autoričinog bavljenja autobiografijama u zapadnoj i hrvatskoj kulturi s opće i kulturnopovijesne problematike na traganje za orodnjenim poetikama i orodnjenim uvjetima postojanog estetskog i etičkog marginaliziranja i femininih i tekstova u prvome licu.

Andrea Zlatar, Tekst, tijelo, trauma: ogledi o suvremenoj ženskoj književnosti, Naklada Ljevak, Zagreb 2004., 239 str.

Prvi dio knjige "(Teorijski) pogled unatrag" problematizira uvjete socijalne konstrukcije identiteta, oslanjajući se na sociološku teoriju modernosti Anthonyja Giddensa, kulturalno propitivanje identiteta Stuarta Halla, poststrukturalističke teorije Rolanda Barthesa, Manfreda Franka i Niklasa Luhmanna, te teoriju "singularnog pluralnog bitka" francuskog filozofa Jean-Luc Nancyja. Nancyjevu teoriju Zlatar smatra iznimno korisnom jer je novi uvid u raslojavanje jastva i "bit singularnosti" koja nije individualnost nego "punktualnost jednoga 'sa' koji postavlja neki određeni izvor smisla i povezuje ga s beskonačnošću drugih mogućih izvora". Pomak od esencijalističkih teorija jastva prema konstruktivističkima najbolje očituje zajednički interes suvremenih teoretičara najrazličitije orijentacije za procese reprezentacije jastva, to jest njegovo pripovjedno posredovanje, pri čemu fikcionalnost toga procesa "ne umanjuje njegovu diskurzivnu, materijalnu ili političku učinkovitost" u odnosu prema "konstitutivnoj izvanjskosti".

Autorica pokazuje – polazeći od europskog romantizma, u kojem se pojavio *Dnevnik* Dragojle Jarnević pa sve do suvremene proze Sunčane Škrinjarić, Dubravke Ugrešić, Irene Vrkljan i Slavenke Drakulić – kako je sraz između socijalnog i intimnog, očekivanog i predočenog, kulturalnih i iskustvenih ostvaraja ljubavi okosnica ove literature. Ona se može čitati kao povijest mučnih napora za ostvarivanje ženske samospoznaje i priznanje ženskog autorstva te kao povijest poetičkog eksperimentiranja s registrima intimnog (na način ironije, groteske ili ispovijedi), gdje se *ja* uvijek iznova otkriva kao neautentičan, *ispletan* kroz